

FÖRSKOLOR PÅ TAK

- en studie om barns plats i den täta staden

Rooftop schoolyards – a study about children's place in the compact city

Maria Lazar

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Landskapsarkitektprogrammet
Alnarp 2022

Förskolor på tak

- *En studie om barns plats i den täta staden*

Maria Lazar

Handledare: Matilda Alfengård, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning
Examinator: Lisa Norfall, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Självständigt arbete i Landskapsarkitektur
Kurskod: EX0845
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet
Kursansvarig inst.: Institutionen för Landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Utgivningsort: Alnarp
Utgivningsår: 2022
Omslagsbild: Leca © Tillgänglig: <https://www.leca.se/om-leca>

Nyckelord: *Takgårdar, barnperspektivet, lekplats, friyta, lekmiljö, stadsplanering, förtätning, barns rörelsefrihet*

SLU; Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap.
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Fulltexten kommer dock i samband med att dokumentet laddas upp arkiveras digitalt.

Om ni är fler än en person som skrivit arbetet så gäller krysset för alla författare, ni behöver alltså vara överens. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

<https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

☒ JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

☐ NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammandrag

Trots omfattande forskning kring vikten av goda utemiljöer för barn har flera kommuner börjat aktualisera tagårdar som lösning för förskolemiljöer till följd av den rådande platsbristen i städer. Samtidigt verkar det finnas ett glapp i forskningen kring hur väl dessa utemiljöer fungerar för barnen. Uppsatsens syfte har varit att förstå och sprida kunskap om barns utemiljöer på tak och vidare att förstå möjligheter och hinder med att placera barns utemiljöer på tak. Detta har gjorts genom att studera taggården Molnet genom ett *barnperspektiv*. I uppsatsen har vidare en litteraturstudie och en exempelstudie genomförts. Inom exempelstudien har flera insamlingstekniker använts där studiens största empiriska material utgörs av en intervjustudie. Inom exempelstudien har även en dokumentstudie och ett platsbesök genomförts. Till hjälp för att analysera taggården har Malmö stads analysverktyg *lekvärdesfaktor* använts.

Det kan utifrån studiens resultat konstateras att flera aspekter som forskning visar på är viktiga beståndsdelar i barns utemiljöer är svåra att genomföra på tak och att de positiva aspekterna kopplade till takförskolor är nyttor som inte rör barn specifikt.

Nyckelord: Tagårdar, barnperspektivet, lekplats, friyta, lekmiljö, stadsplanering, förtätning, barns rörelsefrihet

Abstract

Despite extensive research on the importance of good outdoor environments for children, several municipalities have begun to implement roof yards as a solution for preschool environments as a result of the prevailing lack of space in cities. At the same time, there seems to be a gap in research on how well these outdoor environments work for children. The purpose of the essay has been to understand and spread knowledge about children's outdoor environments on roofs and further to understand opportunities and obstacles in placing children's outdoor environments on roofs. This has been done by studying the roof garden Molnet through a child perspective. In the essay, a literature study and an example study have also been carried out. In the example study, several collection techniques have been used where the study's largest empirical material consists of an interview study. Within the example study, a document study and a site visit were also carried out. To help analyze the rooftop schoolyard, the City of Malmö's analysis tool *Lekvärdesfaktor* has been used.

Based on the results of the study, it can be stated that several aspects that research shows are important components in children's outdoor environments are difficult to implement on roofs and that the positive aspects linked to roof preschools are benefits that do not concern children specifically.

Keywords: Rooftop schoolyards, child perspective, playground, play environment, urban planning, densification

Förord

Tack till samtliga respondenter som ställde upp och möjliggjorde denna studie.
Tack till vänner och familj som stöttat mig och ett stort tack till min handledare
Matilda Alfengård som väglett och gett mig kloka råd under arbetets gång!

Malmö 2022-03-11

A handwritten signature in dark ink, appearing to be 'Maria Lazar', written in a cursive style.

Maria Lazar

Innehållsförteckning

1. Introduktion.....	12
1.1 Bakgrund.....	13
1.2 Syfte och frågeställning.....	14
1.3 Avgränsning.....	14
2. Material och metod.....	15
2.1 Litteraturstudie.....	16
2.2 Exempelstudie.....	16
2.3 Intervjuer.....	16
2.4 Dokumentstudie.....	17
2.5 Platsbesök.....	19
2.6 Bearbetat material.....	19
3. Litteraturöversikt.....	20
3.1 Historisk tillbakablick – barns plats i staden.....	21
3.1.1 Barns behov uppmärksammas.....	21
3.2 Barn i dagens stadsplanering.....	22
3.3 Förskolegårdar i en tät stad.....	23
3.4 Förskolegårdar på tak.....	24
3.5 Lagstiftning och riktlinjer om barns utemiljöer.....	25
3.5.1 Barnkonventionen.....	25
3.5.2 Plan- och bygglagen.....	25
3.5.3 Boverkets rekommendationer.....	26
4. Teoretiskt ramverk.....	27
4.1 Barnperspektivet.....	28
4.2 Lekvärdefaktorn.....	28
4.3 Barns samspel med den fysiska miljön.....	30
4.3.1 Platsskapande och det lösa materialet	30
4.3.2 Naturkontakten och den fria leken	31
4.3.3 Topografin och ytans betydelse.....	31
5. Exemplet Molnets förskola.....	33
5.1 Bakgrund- Malmö stads planeringsdokument för barn och förskolor.....	34
5.1.1 Samhällsservicens platsbrist i den täta staden.....	34
5.1.2 Barnperspektivet	34
5.1.3 Friyta på tak	35
5.2 Molnets förskola - kontext.....	35
5.2.1 Molnets förskola - lokalisering	35
5.2.2 Förskolans uppkomst	36
5.2.3 Förskolans utformning.....	36
5.3 Från plan till verklighet.....	37
5.3.1 Platsanalys genom lekvärdesfaktorn	40

5.3.2 Molnets förskola – möjligheter och hinder	42
6. Slutsatser.....	47
6.1 Slutsatser.....	48
7. Diskussion.....	49
7.1 Avslutande diskussion.....	50
7.2 Metoddiskussion.....	53
7.3 Vidare forskning.....	54
Källförteckning	
Bilagor	
Bilaga 1	52
Bilaga 2	54

Förkortningar

PBL
SLU

Plan- och bygglagen
Sveriges lantbruksuniversitet

DISPOSITION:

AVSNITT I: INTRODUKTION

AVSNITT II: METOD

AVSNITT III: LITTERATURÖVERSIKT

AVSNITT IV: TEORETISKT RAMVERK

AVSNITT V: EXEMPELSTUDIEN
MOLNET

AVSNITT VI: SLUTSATSER

AVSNITT VII: DISKUSSION AV
RESULTAT OCH METOD

AVSNITT I - INTRODUKTION

*I det här kapitlet presenteras
uppsatsens bakgrund, syfte,
frågeställning och avgränsning.*

1.1. Bakgrund

I takt med att fler bor och flyttar till städer har den urbana miljön blivit en vanligare uppväxtmiljö för barn och denna trend ser ut att fortsätta (SCB, 2019; Åkerblom et al. 2019). Av Sveriges befolkning kategoriseras en femtedel som barn, och 85 procent av dessa bor idag i städer (SCB, 2019). Trots det menar forskare och myndigheter (Saccotelli et.al., 2019, Åkerblom et al. 2019, Folkhälsomyndigheten, 2019) att barns platser i staden allt oftare ställs mot andra intressen och en anledning till det är bland annat olika förtätningsprocesser. Konkurrensen om mark i samband med förtätning resulterar ofta i att förskole- och skolgårdar blir för små för att kunna främja barns hälsosamma utevistelse (Nordström, 2020). För att säkerställa utrymmen för barn i urbana miljöer har nya lösningar vidtagits där bland annat okonventionella markbesparande lösningar presenteras som åtgärd. Det kan röra sig om samnyttjande i olika former där förskolegården exempelvis kan integreras i bostadsgården eller att förskolor använder allmän parkmark för utevistelse (se; Boverket 2016; Golrang & Näsman, 2015; Planering i Malmö, 2016). En alltmer vanligt förekommande företeelse i stadsmiljö för att göra plats för barnens förskolemiljöer är att placera gårdarna på tak (STAD, 2018; SVT, 2019, Borås tidning, 2015). En rad aspekter skiljer taklandskapet från markplan vilket kan göra det svårt att skapa goda utemiljöer på tak. Mot bakgrund av denna problematik vill jag titta närmre på hur det går att planera och gestalta utemiljöer för barn på tak. Jag vill undersöka hur Malmö stad resonerar gällande detta och vad det finns för möjligheter att skapa kvalitativa och stimulerande utemiljöer på tak för barn. Detta genom att studera en nyligen etablerad förskolegård på tak i Malmö ur barnperspektivet.

1.2. Syfte och frågeställning

Alltfler förskolor och skolors utemiljöer lokaliseras på tak samtidigt verkar det finnas ett glapp i forskningen för hur dessa utemiljöer påverkar barnen. Det finns därför ett behov av att studera fenomenet närmare. Syftet med arbetet är att sprida kunskap om barns utemiljöer på tak. Syftet är vidare att specifikt förstå möjligheter och hinder med att placera barnens utemiljöer på tak genom att undersöka Molnets förskola i Malmö.

Min frågeställning är följande:

- Vilka lärdomar kan förskolegården Molnet ge gällande barns utomhusmiljöer på tak?

1.3. Avgränsning

Uppsatsen avgränsar sig till att titta på hur Malmö stad arbetar med takmiljöer som förskolemiljöer. Vidare är studien tänkt att behandla ämnet utifrån ett *barnperspektiv*. Studien behandlar inte *barns egna perspektiv* som handlar om barns egna uppfattningar och erfarenheter utan berör enbart *barnperspektivet* som kan förstås som de vuxnas tolkning av barns perspektiv.

AVSNITT II - MATERIAL OCH METOD

I det här kapitlet redogörs för samtliga insamlingstekniker som har använts för att kunna besvara studiens syfte och frågeställning.

2.1. Litteraturstudie

Uppsatsen behandlar barns utomhusmiljöer på tak i en svensk kontext. I litteraturstudien beskrivs därför forskning och regleringar kring barns utemiljöer och vad som utgör goda, hälsofrämjande utemiljöer för barn utifrån ett nationellt perspektiv. Litteraturen berör vidare skolgårdar och barns utemiljöer i stort och inte enbart förskolebarns utemiljöer. Eftersom uppsatsen fokuserar på utomhusmiljöer på tak som inte utforskats i så stor utsträckning så förekommer teorier och begrepp från internationella perspektiv. Sökningar efter litteratur har genomförts i databaser såsom Google Scholar, Scopus och SLU:s sökmotor Primo. Där har sökord såsom *barnperspektivet*, *stadsplanering*, *tagårdar*, *förtätning*, *barns rörelsefrihet* och *friyta* använts.

2.2. Exempelstudie

Arbetets empiriska del består av en exempelstudie av Molnets förskola i Malmö. Vidare är exempelstudien inspirerad av en så kallad enfallstudiemetodik. En enfallstudiemetodik innebär att enbart ett fall och inte flera behandlas (Yin, 2014). Inom exempelstudien studeras förskolan genom intervjuer, dokumentstudier och ett platsbesök. Valet av förskolan Molnet som objekt för exempelstudien grundar sig i att det är en nyligen uppkommen takförskola i Malmö vilket gör den intressant att undersöka.

2.3. Intervjuer

Inom exempelstudien genomfördes tre intervjuer. Intervjuerna utgjorde det huvudsakliga materialet för exempelstudien. Samtliga respondenter hade olika kopplingar till förskolan Molnet vilket gav olika perspektiv på förskolans planering och gestaltning. Två av intervjuerna som genomfördes var semistrukturerade och en genomfördes som spontanintervju. *Respondent 1*, landskapsarkitekt på stadsbyggnadskontoret i Malmö stad arbetar med planering av förskolor och skolor ofta i tidiga skeden d.v.s. inför och vid detaljplanering. Hen granskar även utemiljöer vid bygglovsgranskning och har granskat Molnets förskola vid flera omgångar. *Respondent 2* driver ett eget kontor och var arkitektkonsult i projektet. *Respondent 3* är lokalsamordnare på Förskoleförvaltningen i Malmö stad med ansvar för förskolan Molnet.

En semistrukturerad intervjuteknik innebär att frågorna är mer öppna och utgår från några teman (Patel & Davidsson, 2011). Intervjumetoden ger möjlighet till respondenterna att resonera mer fritt och öppnar upp för följdfrågor efter vad respondenterna berättar (ibid.). Vidare öppnar intervjumetoden upp för att ge en djupare insyn om personens uppfattning av ett visst fenomen vilket krävs när en fallstudie genomförs. Inför intervjun formulerades ett antal frågor (se bilaga 1 och 2). Frågorna till de olika respondenterna varierade eftersom respondenterna hade olika roller i planeringsprocessen kring förskolan Molnet. Spontanintervjun genomfördes på förskoleförvaltningens kontor i samband med att jag fick ta del av material kring förskolan.

RESPONDENT:	DATUM:	INTERVJULÄNGD:
<i>Respondent 1:</i> Landskapsarkitekt, Bygglövsgranskare Planavdelningen Stadsbyggnadskontoret, Malmö stad	17/2 - 2022	60 min
<i>Respondent 2:</i> Konsult, med egen arkitektfirma	23/2 - 2022	50 min
<i>Respondent 3:</i> Lokalsamordnare, Förskoleförvaltningen, Malmö stad	1: Spontanintervju: 23/2 - 2022 2: Platsbesök 3/3 - 2022	40 min 30 min

Tabell 1. *Studiens respondenter*

2.4. Dokumentstudie

Inom exempelstudien genomfördes även en dokumentstudie. Dokumentstudien har fungerat som ett av flera komplement till intervjuerna. Urvalet av dokument har vidare baserats på deras relevans för uppsatsens ämne. För att få en djupare förståelse för hur Malmö stad arbetar med barns utemiljöer vid förskolor på tak undersöktes stadens mer övergripande strategier för en planering för barnperspektivet.

Följande dokument har varit underlag för uppsatsens dokumentstudie:

- *Översiktsplan för Malmö*, 2018
- *Friytor vid förskolor och skolor*, 2016
- *Planritningar från Respondent 2 och 3*.

Malmö stads (2018) planstrategi *Översiktsplan för Malmö* har använts i studien för att undersöka kommunens syn på barnperspektivet. Dokumentet *Friytor vid förskolor och skolor*(2016) användes för att studera de riktlinjer som finns kring förskolegårdars utemiljöer i Malmö. I samma dokument presenteras även *lekvärdesfaktorn* som analysmetod.

Analysmetod lekvärdesfaktorn

Lekvärdesfaktorn användes som verktyg för att undersöka planritningar över Molnets förskola. Verktöget är framtagen som en analysmetod för att säkerställa kvaliteten på barns utemiljöer. Riktlinjerna kring *lekvärdesfaktorn* är tänka fungera som stöd vid detaljplaneläggning och bygglovsgranskning. Lekvärdesfaktorn var för mig ett sätt att tolka och förstå hur taggården möter barns behov utifrån ett barnperspektiv. Verktöget användes som en kompletterande metod för studien.

2.5. Platsbesök

Inför platsbesöket fick jag ta del av material såsom planritningar från *Respondent 2 och 3*, vilket hjälpte mig att strukturera besöket. Anteckningar fördes, fotografier togs och jag observerade även hur barnen använde sig av taggården. Exempelvis noterades sådant som vilka platser på förskolegården som nyttjades mest av barnen under besöket.

2.6. Bearbetat material

De semistrukturerade intervjuerna spelades in och transkriberades. Arbetet med att tematisera och strukturera det empiriska materialet under rubriker i uppsatsen har dels grundat sig i en intuitiv process. Dels har inspiration för strukturen hämtats från den struktur uppsatsens teoretiska ramverk följer. Det insamlade empiriska materialet varvas vidare med teorier och begrepp från uppsatsens litteraturstudie och teoretiska ramverk.

AVSNITT III

LITTERATURÖVERSIKT

För att bättre förstå barns plats i dagens stadsplanering inleds detta kapitel med en historisk tillbakablick, därefter presenteras barn idag och slutligen styrande regler och lagar.

3.1 Historisk tillbakablick – barns plats i staden

Synen på barn och barndom har varierat mycket genom historien och påverkats av rådande normer under olika tidsperioder (Kylin & Bodelius, 2015). Hur vi ser på barn, menar Kylin och Bodelius (2015), återspeglas även i den fysiska miljön. Barns behov har under stora delar av historien åsidosatts i samhällsplaneringen. Under det förindustriella samhället sågs barn inte tillhöra någon enskild samhällsgrupp utan var införlivade i familjen och skulle bidra till försörjningen (Kylin & Bodelius, 2015). I denna täta kvartersstadens struktur hade barn inga egna platser i staden utan de rörde sig mer eller mindre i de vuxnas miljöer. Barnens lekmiljöer bestod i stort sett av stadens gator och gårdar (ibid.) Synen på barn skiftade i takt med industrialiseringen i mitten av 1800-talet. Den stora inflyttningen till städerna och att barn uteslöts som arbetskraft medförde att barn nu stod sysslolösa (Kylin & Bodelius, 2015), vilket sågs som ett samhällsproblem då det saknades kapacitet att se efter dem. Mot bakgrund av det började tankar om att barnen skulle disciplineras växa fram och regler kring barn började debatteras (Riddarporre & Persson, 2010). Först vid 1800-talets slut kom barn att tilldelas särskilda platser i staden såsom lekplatser, skolgårdar eller bollplaner (Form/Design Center & Movium 2019; Kylin & Bodelius, 2015). Genom att planera speciella platser till barnen i den offentliga utemiljön kunde planerna enklare kontrollera barnen och skydda dem från faror i samhället (Form/Design Center & Movium 2019; Kylin & Bodelius, 2015). I takt med den ökade bilismen under 1920-talet blev barns rörelsefrihet successivt begränsad i städerna. Trafiken medförde riskfyllda stadsmiljöer för barn vilket gjorde att lekplatsen fick en viktigare roll i staden (Form/Design Center & Movium 2019). Till följd av skador orsakad av bilismen, infördes trafikundervisning för barn. Det var alltså barnen som skulle anpassa sig till bilen och inte tvärtom (ibid.).

3.1.1 Barns behov uppmärksammas

Under 1950-, 60- och 70-talen uppmärksammades barns behov av säkra och trygga lekmiljöer (Boverket, 2000). Detta i samband men barnomsorgens utbyggnad och goda utemiljöer för barn var därmed en vital del i samhällsbygget (Faskunger, 2007). Under 70-talet kom dessutom nya riktlinjer för ytornas storlek på förskolorna och tillhörande utemiljöer (Mårtensson, 2004). Förskolegården förutsattes vara minst 30-40 kvadratmeter per barn. Det fanns även detaljerade riktlinjer för utformningen av förskolans utemiljö och lokaler. Och för att få stadsbidrag för utbyggnad av förskolor var kommuner tvungna att följa direktiven. Under 80-talet ersattes de bindande riktlinjerna av *Allmänna råd* från

Socialstyrelsen vilket gav kommunerna fria händer att utforma förskolan (Edsjö et al. 2018).

3.2 Barn i dagens stadsplanering

Det rådande stadsplaneringsidealet idag innebär täta och funktionsblandade städer (Boverket, 2015a) och flera av Sveriges kommuner har en ambition att forma sina städer efter idealet (ibid.). I relation till förtätning finns det dock forskning som pekar på att barns utrymmen i städer försvinner (Bjarsell & Kylin, 2014; Cele 2014) och att platser som är viktiga för barn byggs bort (Saccotelli et al., 2019). Jansson et al. (2021) betonar i rapporten *Rum för skolans utemiljö* barns minskade platser i städerna i samband med förtätningen och pekar även i den rapporten på att kvaliteten på de befintliga miljöerna för barn har försämrats (ibid.). Boverket redogör vidare för barns minskade rörelsefrihet i rapporten *Gör plats för barn och unga!* och menar att barns utemiljöer har blivit alltmer begränsade de senaste årtiondena (Boverket, 2015a). Det går att se stora skillnader i barns rörelsefrihet under de senaste 30 åren. På 80-talet fick majoriteten av barn i åldrarna sju till nio år på egen hand gå eller cykla till skola, lekplats m.m. Detta kan jämföras med år 2012 då enbart hälften av barnen i samma ålder fick lov att själva gå eller cykla till dessa målpunkter. Detta belyser en trend som påverkar barnen negativt i staden (ibid.). Denna utveckling har skett i hela västvärlden och en avgörande orsak till detta är den ökade biltrafiken och en avsaknad av säkra gång- och cykelvägar men även föräldrars oro över barnens säkerhet (ibid.). Barns tillgång till stadsrummet har således förpassats till särskilda platser i staden vilket enligt flera forskare (Åkerblom et al. 2019; Cele 2015; Kylin & Bodelius 2015) får stora konsekvenser för barns välmående och hälsa.

Enligt Kylin och Bodelius (2015) är barns tillgång till staden och stadsrummen i det stora hela bristande. De menar även att de ytor som är avsedda för barn såsom lekplatser och skolgårdar är ett sätt att hävda barns rätt till staden men att också dessa platser har börjat ifrågasättas idag (Kylin & Bodelius, 2015). Vidare framgår i deras rapport där svenska kommuners arbete med planering av platser för barn undersöks: att kvalitativa värden, så kallade mjuka värden, såsom lekvärde, sociala värden, rumslighet m.m. ofta är svåra för kommuner att hantera i planeringskontexter. Exempelvis är det svårt att översätta vad en god lekmiljö är i kvantitativa mätbara värden och därav finns det en tendens att dessa värden förbises (ibid.). Trots att det finns mycket forskning kring vikten av att planera goda utemiljöer för barn så ställs barns behov fortsatt mot andra intressen i dagens stadsbyggande. Barn genererar heller inte några ekonomiska vinster (Kylin & Bodelius, 2015) vilket gör det svårare att försvara t.ex. friytans¹ rätt i planeringen

¹ Friyta är ett begrepp som syftar till den yta som är tillgänglig för barn att på egen hand använda för lek under utomhusvistelsen (Boverket, 2015a).

(Cele, 2014). Barn nedprioriteras således till förmån för andra mer ekonomiskt gynnsamma intressen (Ricci Saccotelli, Ivansson, Mijanovic, Hallgren & Nordström 2019; Troglia & Hell Lövgren 2017; Åkerblom et al. 2019).

3.3 Förskolegårdar i en tät stad

Till följd av den minskade rörligheten för barn i städer har skolor och förskolegårdar blivit platser som är viktigare för barn än tidigare (Faskunger, 2007). Förskolegårdar är platser där barnen spenderar stor del av sin uppväxt och forskning pekar på att utformningen av dessa miljöer har en stor inverkan på barnens hälsosamma utveckling (Jansson et al., 2021, Faskunger, 2007, Grahn et al. 1997). På uppdrag av Boverket har Statiska centralbyrån (SCB, 2018) kartlagt grundskolornas friytor i Sverige. Resultatet av mätningen har visat att friytan per elev minskar, detta på grund av förtätningsprocesser där nytillkomna skolbyggnader gjort anspråk på friytan samt i kombination med ett ökat elevantal (Boverket, 2021).

Mot bakgrund av förtätningsprocesser ökar trycket på stadens tillgängliga ytor (Boverket, 2015a) och ofta diskuteras alternativa lösningar på barns utemiljöer (Bjarsell & Kylin, 2014). En lösning för att komma runt problemet med platsbrist är att samnyttja parker till förskolans utevistelse. Bjarsell och Kylin (2014) pekar på problematiken med att samutnyttja barns utemiljöer (ibid.). Att exempelvis förlägga utevistelsen till offentliga parker har i vissa fall visat sig påverka barns lek negativt, då barnen när de behöver dela yta med andra hindras leka fritt (ibid.). Parker är inte heller alltid lämpade för barns lek och eftersom parker i huvudsak ska vara tillgängliga för allmänheten. Ett ökat samnyttjande av parker innebär också ett ökat slitage som får ökade skötselkostnader till följd (Bjarsell & Kylin 2014, Boverket 2015a). Undersökningar har även visat att barn som har en egen gård i direkt anslutning till skolan eller förskolan rör sig mer än de barn som behöver vuxnas hjälp för att nå sin lekmiljö (Boverket, 2015a).

Andra lösningar för att säkerställa utemiljöer för barn är att integrera förskolegården i bostadsgården eller lösningar i form av så kallade utsläppsgårdar (Bjarsell & Kylin, 2014). Ytterligare ett fenomen som har aktualiserats i täta stadsmiljöer är takförskolor.

3.4 Förskolemiljöer på tak

I Malmö finns det cirka tio takförskolor, varav några är delvis på tak (Nord, 2014) och liknande lösningar på platsbristen presenterar på flera håll i landet. I Stockholm invigdes exempelvis år 2018, *Bergets gård*, en takförskola på sjätte våningen av ett flerfamiljshus i tätbebyggda Årstadal (SVT, 2018). Fenomenet har aktualiserats också i andra svenska kommuner och städer bland annat i Borås (Borås tidning, 2015), Eskilstuna (Sveriges radio, 2020) samt Karlstad (Sweco, 2018).

I Köpenhamn är förskolor på tak ett vanligare inslag än i Sverige (Boverket, 2015b; SKR, 2018). För att tillgodose behovet av utemiljöer för centralt belägna förskolor i Köpenhamn har takterrasser anlagts som ett komplement till det begränsade markutrymmet (ibid.). Sissela Brandi-Hansen, som har en master i pedagogik, har i en undersökning studerat flera av Köpenhamns tagårdar (Brandi-hansen, 2015). Utemiljöerna på tak skiljer sig från utemiljöerna på mark och att utforma förskolegårdar på tak har visat sig medföra flera svårigheter (Brandi-hansens, 2015). I Brandi-Hansens studie framkom även en rad faktorer som försvårade utevistelsen på tak, varav de två mest problematiska i studien visade sig vara vinden och höjden. I ett reportage av Moviums chefsredaktör Titti Olsson samt landskapsarkitekten Anna Lenninger, *Kampen om marken placerar barnen på taket* (2015), intervjuas Sissel Brandi-Hansen, som redogör för de svårigheter hon stötte på gällande tagårdar. Gårdarna som undersöktes var vindutsatta och saknade till stor del vegetation. Utevistelsen på takförskolorna försvårades av hissar, branddörrar och trappor eftersom de upplevdes som fysiska barriärer av personal och begränsade vidare barnens och pedagogernas möjlighet att ta sig mellan de olika avdelningar. Utevistelsen upplevdes krånglig och behövde vidare planeras och schemaläggas eftersom alla barngrupper inte fick plats på taggården samtidigt. Trots säkerhetsåtgärder framkommer i Brandi-Hansens undersökning även en rad orosmoment hos pedagogerna. Pedagogerna vågade exempelvis inte lämna barnen ensamma på taggården och det fanns även en utbredd rädsla för att barnen skulle ramla ner vilket i vissa fall bidrog till att barnen till större del fick vistas inomhus (ibid.). Det gjorde också att barnens rörlighet var mer begränsade eftersom de var tvungna att vänta in de vuxna innan de kunde ge sig ut på taggården. Enligt Brandi-hansen kunde utevistelsen på taggårdarna snarare likställas med att göra en utflykt på grund av alla omständigheter. I vissa fall ansågs utevistelsen vara så omständlig att barnen enbart fick vistas ute vid några tillfällen i veckan. Eftersom det är svårt att föra in växtlighet till takmiljöerna präglades lekmiljöerna till stor del av ”icke-levande material” såsom gummiastfalt. Sand som lekmaterial valdes bort på vissa av förskolorna eftersom det ansågs vara för dyrt att byta upp på taket. Vidare gjorde även vinden och torkan svårt för växtligheten att etablera sig.

3.5 Lagstiftning och riktlinjer om barns utemiljöer

3.5.1 Barnkonventionen

Den 1 januari 2020 blev *barnkonventionen* lag i Sverige vilket innebär att barns rättigheter ska beaktas i beslutsprocesser i sådant som rör barn (Regeringskansliet, 2022) således kan barnens rättigheter synliggöras och säkerställas i samhället. Sverige är vidare ett av de första länderna att anta *Barnkonventionen* som lag. Trots lagstiftningen och att det länge funnits goda intentioner i många kommuner kring barns utemiljöer tycks det vara svårt att genomföra dem i praktiken (Jungmark, 2021). Åkerblom et al. (2019) menar att även fast konventionen blivit svensk lag innebär det inte att den per automatik leder till förändring, utan vad som krävs är att gå från ord till handling. Utmaningen står att finna i hur barnkonventionen implementeras så att barns rätt i praktiken kan tillgodoses (Åkerblom et al. 2019).

3.5.2 Plan- och bygglagen

Det finns flera föreskrifter som är till för att säkra goda utemiljöer för barn. Under *Barnkonventionen* finns *Plan- och bygglagen (SFS 2010:900)* som infördes år 1987. Det innebar ett skifte i regleringen av barns utemiljöer. Tidigare hade utemiljöns standard reglerats i lagstiftningen men kom nu att regleras i form av generella riktlinjer i *Plan- och bygglagen*, vilket också är fallet idag (Kylin & Bodelius, 2015; Jansson et al., 2021). Ansvar för kvaliteten av barns utemiljöer överlämnades då till kommuner och byggherrar. De generella riktlinjerna i *Plan- och bygglagen* ställer krav på att vid skolor, förskolor och fritidshem ska finnas ”tillräckligt stor” friyta som ska vara ”lämplig” för lek och utevistelse. Lagen definierar inte en kvantitativ storlek på friytan vilket gör att formuleringen öppnar upp för alternativa tolkningar kring vad ”tillräckligt stor” eller ”lämplig” yta innebär (ibid.). Kylin och Bodelius (2015) och Jansson et al. (2021) problematiserar detta och menar att det råder en avsaknad av nationella normer som kan säkerställa barns friytor. *Plan- och bygglagens* vaga formulering innebär utmaningar för kommunerna då det är deras uppgift att tolka och tillämpa lagstiftningen. Friyta och utemiljöns kvalitetsaspekter kan tolkas olika beroende på varje enskilt fall och gör vidare att det ser olika ut från kommun till kommun (ibid.).

3.5.3. Boverkets rekommendationer

Som ett komplement till lagstiftningen i *Plan- och bygglagen* finns även *Boverkets rekommendationer* som är till som en vägledning vid planeringen av barns utemiljöer (Boverket, 2015a). I Boverkets rekommendationer, som tar stöd i forskning anges att ett minimimått för friytan är 3000 kvm samt 40 kvm friyta per barn i förskolan (ibid.). Samtidigt är det svårt att få plats med förskolegårdar i båda nya och befintliga stadsstrukturer (Bjarsell & Kylin, 2014) vilket har bidragit

till att fler förskolor har friytor långt under de rekommenderade storleken som Boverket föreskriver (Kylin & Bodelius, 2015). Till följd av svårtolkade lagstiftningen kan det idag anläggas skolor utan skolgård eftersom den ”tillräckligt stora” ytan i praktiken kan tolkas som noll kvadratmeter (ibid.).

Sammanfattningsvis konstaterar Bjarsell och Kylin (2014) att det regelverk som är tänkt till att stödja hur skol- och förskolegårdar ska utformas är vag, varpå svårigheter uppstår i säkerställandet av goda utemiljöer för barn.

AVSNITT IV - TEORETISKT RAMVERK

I detta kapitel presenteras uppsatsens teoretiska utgångspunkter som kommer ligga till grund för uppsatsens analys.

4.1 Barnperspektivet

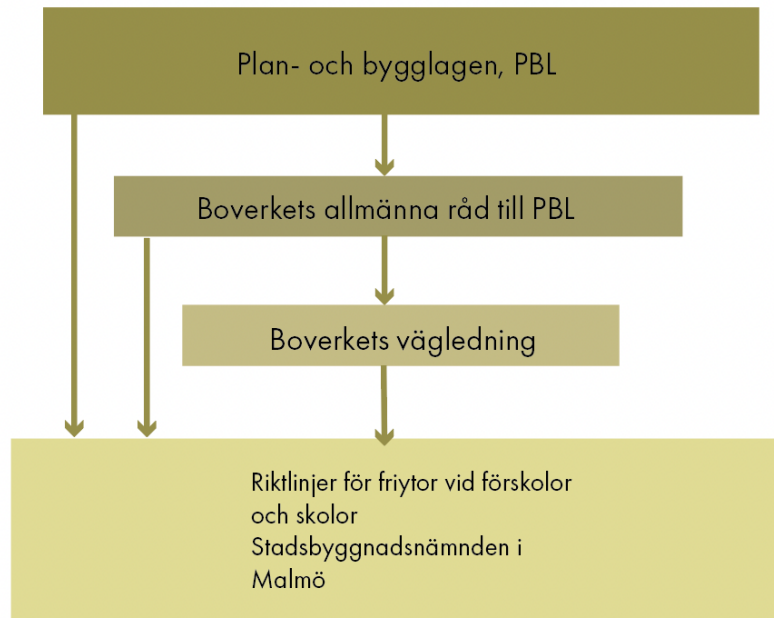
Barnperspektivet som begrepp är mångtydigt och kan tolkas på olika sätt beroende på kontext. Men en uppfattning av *barnperspektivet* kan förstås som de vuxnas tolkning av *barns egna perspektiv* (Halldén, 2003). Vilken plats barn får i samhället och vilka erfarenheter det i sin tur ger barn och hur de tar sig uttryck kan förstås utifrån ett barnperspektiv (ibid.). Halldén (2003) argumenterar för att *barnperspektivet* på så vis blir något mer än att enbart återge barns perspektiv. *Barns egna perspektiv* till skillnad från *barnperspektivet* utgår från barnet själv ses som kompetent aktör som får komma till tals genom att uttrycka sina egna erfarenheter och förståelse för sin omvärld (Jungmark, 2021).

Eftersom barns inflytande i samhället oavsett perspektiv är beroende av vuxna är det av vikt att undersöka hur barns bästa tillämpas i planeringen av våra städer. Vilken plats och prioritet barnperspektivet har retoriskt i stadsplaneringen gentemot andra ”intressen” får en betydelse för vilken plats barn tilldelas i det fysiska rummet (Halldén, 2003; Cele & van der Burgt, 2014; Kylin & Bodelius, 2015).

4.2 Lekvärdesfaktorn

Kylin och Bodelius (2015) fastställer i sin rapport *Riktlinjer för lek? - Svenska kommuners arbete med planering av platser för barn*, att det finns en svårighet i att säkra goda utemiljöer för barn med ett högt lekvärde. Några kommuner har dock tagit till olika slags riktlinjer till att säkerställa detta (ibid.). Malmö stad har sedan år 2011 använt *Lekvärdesfaktorn* som ett verktyg vid granskning av bygglovsritningar för att avgöra kvaliteten på förskolegårdar (Malmö stad, 2016). I den befintliga stadsmiljön är det svårt att hitta plats för tillräckligt stora gårdar (Malmö stad, 2016) och i de fall ytmåttet inte kan uppnås i staden bör lekmiljöns innehåll och kvaliteter kompensera för detta (ibid.). Verktøget *lekvärdesfaktorn* är därmed en ansats till att översätta kvalitativa upplevelser och mjuka värden till mätbara principer som ska fungera som stöd för att avgöra kvaliteten på en förskolegård.

Vidare presenteras analysverktyget *Lekvärdesfaktorn* i Malmö stads dokument *Friytor vid förskolor och skolor* (2016).

Figur 1: Figuren illustrerar hur dokumentet förhåller sig till övriga regler och lagar. Illustrationen gjord av författaren men baserad på Malmö stads egna illustration i dokumentet.

Lekvärdesfaktorns kategorier:

Lekvärdesfaktorn består av sju olika kvalitetsaspekter där gården tilldelas poäng efter varje kategori. Högsta poäng är +7 lägsta -7 och det minsta godtagbara värdet är +3 (Malmö stad, 2016). Kategorierna delas vidare in i tre nivåer. Där de olika nivåerna ger +1, 0 eller -1 poäng (Ibid.). Följande kvalitetsaspekter poängsätts:

- 1: Friyta
- 2: Zonering av gården
- 3: Tillgänglighet
- 4: Vegetation och topografi
- 5: Integration av lekutrustning i landskapet
- 6: Möjlighet till omvärldsförståelse
- 7: Utsikt över grönska, samspel ute/inne.

4.3 Barns samspel med den fysiska utemiljön

Flera studier har undersökt hur förskole- och skolgårdars utformning påverkar barns fysiska, mentala, kognitiva och sociala utveckling (Faskunger, 2007). Forskare är överens om att platsens utformning och kvaliteter har stor betydelse för lek och lärande (Grahm et al., 1997; Mårtensson, 2004). Det har även visat sig att barn som har tillgång till gröna, varierade och rymliga utemiljöer vid förskolan har bättre fysisk och mental hälsa (Mårtensson, 2013) och att utomhusleken har god inverkan på koncentrationsförmåga, nattsömn och viktkontroll (Boverket, 2015a). Särskilt viktig är utformningen av dessa miljöer eftersom barn spenderar merparten av sin vakna tid där (Faskunger, 2007).

I boken *Ute på dagis - Hur använder barn daghemsgården* (1997) diskuterar miljöpsykologerna och landskapsarkitekterna Grahm, Mårtensson, Lindblad och Ekman (1997) barns samspel med den fysiska utemiljön. Här framgår att förskolegårdens utformning har en mycket stor inverkan på barns lek. Den fysiska utformningen av förskolemiljön skapar exempelvis förutsättningar för vilka slags lekar som uppkommer (Grahm et. al, 1997). Gården som barnens dagliga utemiljö är viktig för att barnen ska lära sig att utforska omvärlden, sina sinnen och upptäcka naturen. Gården är även viktig för att utveckla barnens motorik och öva på deras koncentrationsförmåga. I boken studeras barns utelek under ett års tid på två olika förskolor. Förskolornas utemiljöer skiljer sig åt, där den ena är strikt ordnad och har begränsad vegetation medan den andra gården består av en naturlig trädgård. Efter två års observationer kunde flera positiva aspekter kopplas till barnen på den naturliga förskolegården, barnen var friskare, hade bättre motorik och koncentrationsförmåga och även leken var mer varierad. Dessutom upplevdes barnen ha en större frihet i att själva forma och använda den fysiska miljön efter egna premisser. (ibid.). Inte sällan, menar Mårtensson (2013) påverkar utformningen av barns utemiljöer hur det sociala samspelet och leken fungerar mellan barnen. Konflikter och avbrott i lekar kan vara en följd av platsens förutsättningar (Mårtensson, 2013). Finns det exempelvis mycket lekredskap på en lekplats där ytan inte är särskilt stor så kan det leda till att vissa barn exkluderas eller får svårt att ta sig in i leken (ibid.).

4.3.1 Platsskapande och *det lösa materialet*

I undersökningar kring barns lekmiljöer har det påvisats att miljöer som erbjuder en möjlighet att påverka, till skillnad från statiska miljöer utgör en viktig kvalitet för leken (Norén-Björn, 1997). Mårtensson (2013) påpekar barns behov av

material som går att förändra och att det *lösa materialet* är betydelsefullt i leken. Sådant som i naturen utgörs av pinnar, kottar, löv bidrar till barnens fantasi och möjlighet att manipulera sin miljö. Mårtensson (2004) menar även på att *det lösa materialet* används av barn för att bemästra och lösa konflikter. Barn gör ofta platser till sina egna i utemiljön förklarar Mårtensson (2013), oberoende om de är ämnade att bestå bara under dagen eller under en längre period och betydelsefulla platser lever kvar i minnet och kan väcka känslor hos oss även som vuxna (Grahnel al, 1997). Ofta tar barn sådana platser i anspråk som inte är iordningställda av vuxna eftersom de lämnar plats för barnet själva att forma miljön (Grahnel al. 1997). Barn väljer således ofta att leka med annat än exempelvis de fasta lekredskapen (Norén- Björn, 1977; Lenninger & Olsson, 2006). Det finns därmed en motsättning kring vad vuxna kan sägas föredra: tillrättalagda miljöer och barns lek som hellre frodas i oordnade miljöer (Lenninger & Olsson, 2006).

4.3.2 Naturkontakten och den fria leken

Den planerade miljön, menar Grahnel al. (1997) är en produkt av formgivarens uppfattning om andra människors behov. Och denna miljö kan i vissa fall vara en stor begränsning för den fria leken (Grahnel al., 1997). Cecilia Boldemann (2013) docent vid Karolinska institutet betonar barns behov av att kunna röra sig fritt och testa gränser. Vidare konstaterar hon liksom Grahnel al. (1997) att en alldeles för tillrättalagd och riskfri miljö kan försvåra möjligheterna till det (Boldemann, 2013). Vidare har flera studier betonat värdet av barns varierade lek och att det finns en koppling mellan den fria, varierade leken och naturliga miljöer. Detta eftersom naturen i kontrast till den planerade miljön är mångfasetterad och ger utrymme för att använda den på olika sätt (Grahnel al 1997). Att få utlopp för den fria leken är vidare en viktig del av barns hälsosamma utveckling och kan stödja flera egenskaper såsom sociala och mellanmännsliga kompetenser, känslohantering, impulskontroll med mera. (Gray, 2011). Under senare år har den fria leken minskat kraftigt bland barn vilket har en bidragande orsak till barns försämrade mentala hälsa (Gray, 2011).

4.3.3 Topografin och ytans betydelse

Både Grahnel (1997) och Mårtensson (2004) betonar betydelsen av en omväxlande utemiljö. Nivåskillnader och kuperade landskap är även ett sätt att ge utemiljön en variation och locka till aktivitet (Grahnel al 1997). Förskolegårdar med en varierad topografi är vidare bra för barnens motoriska utveckling (ibid.). Flera forskningsstudier visar att barns lek kräver utrymme och att för små ytor kan begränsa barnens lek och hälsoutveckling (Boldemann, 2014, Mårtensson, 2013). Exempelvis visar en studie av Herrington och Lesmeister (2006) att begränsade ytor för barn kan kopplas till aggression och mindre lek tillsammans men även stress. Rymliga utomhusmiljöer och rörelsefrihet är viktigt för barns

hälsa och välbefinnande och att en liten gård kan även hämma det sociala samspelet mellan barnen menar också Boverket (2015a).

Sammanfattningsvis kan sägas att barns närmiljö och dess utformning är väsentlig för barn ur en rad perspektiv. Det finns flera aspekter som är viktiga för att skapa en välfungerande gårdsmiljö för barn, varav några faktorer i den fysiska miljön som flera forskare är eniga om är; naturkontakt, tillräckligt stor yta, topografi, möjlighet för platsskapande och det lösa materialet.

AVSNITT V - EXEMPLET MOLNETS FÖRSKOLA

*I detta kapitlet presenteras
exempelstudien av Molnets förskola.
Inledningsvis presenteras Malmö stads
arbete med barnperspektivet därefter en
bakgrund till förskolan Molnet och
platsanalys genom lekvärdesfaktorn.
Slutligen presenteras genomförda
intervjuer och analys av materialet.*

5.1 Bakgrund

Malmö stads planeringsdokument för barn och förskolor

5.1.1 Samhällsservicens platsbrist i den täta staden

Malmö stads strategi för stadsutveckling är liksom många andra städers att staden ska växa inåt. Genom det kan resurser sparas (Malmö Stad, 2018). Enligt kommunens översiktsplan, är ett av staden övergripande mål en nära, tät och funktionsblandad stad (ibid.). Den täta staden ska vidare var flexibel och yteffektiv och bidra med synergieffekter (ibid.) I Malmös översiktsplan (Malmö stad, 2018) påpekas samhällsservicens lokalbrist på flera ställen. Förskolor och skolor med tillhörande utemiljöer är ytkrävande verksamheter och det är en utmaning att tillgodose förskoleplatser, särskilt i centrala delar av staden där det inte finns någon byggbar mark kvar (ibid.). Det är viktigt menar dock kommunen, att prioritera förskolor och skolor i den befintliga stadsstrukturen men även i nybyggnadsområden (ibid.). För att säkerställa samhällsservicens markbehov krävs dock nytänkande och ifrågasättande av konventionella lösningar (ibid.).

5.1.2 Barnperspektivet

Malmö stad har en hög ambitionsnivå gällande att arbeta med barnperspektivet. I översiktsplanen står det att *barnperspektivet* i stadsplaneringen ska synliggöras och beaktas i alla beslut inom samhällsplaneringen. (Malmö, 2018). Barn är i behov av närmiljöer som är gröna och upplevelserika menar kommunen (ibid.). Malmö stad (2018) betonar vidare vikten av att arbeta med att inkludera *barnens egna perspektiv* i frågor som rör staden. Grund- och förskolors utemiljöer ska vidare hålla en hög kvalitet och följa de riktlinjer som anges i rapporten *Friytor vid förskolor och skolor (2016)*. I denna rapport presenteras vidare *Lekvärdesfaktorn* som ett verktyg för att säkerställa goda utemiljöer på skol- och förskolegårdar för barn. Vidare anges att riktlinjer för friytan i Malmö stad är 30 kvm per barn i förskolan. I täta stadsmiljöer där kommunen ibland tvingas göra avsteg från det rekommenderade ytmåttet ska gården kompenseras med andra kvaliteter genom lekvärdesfaktorn (ibid.).

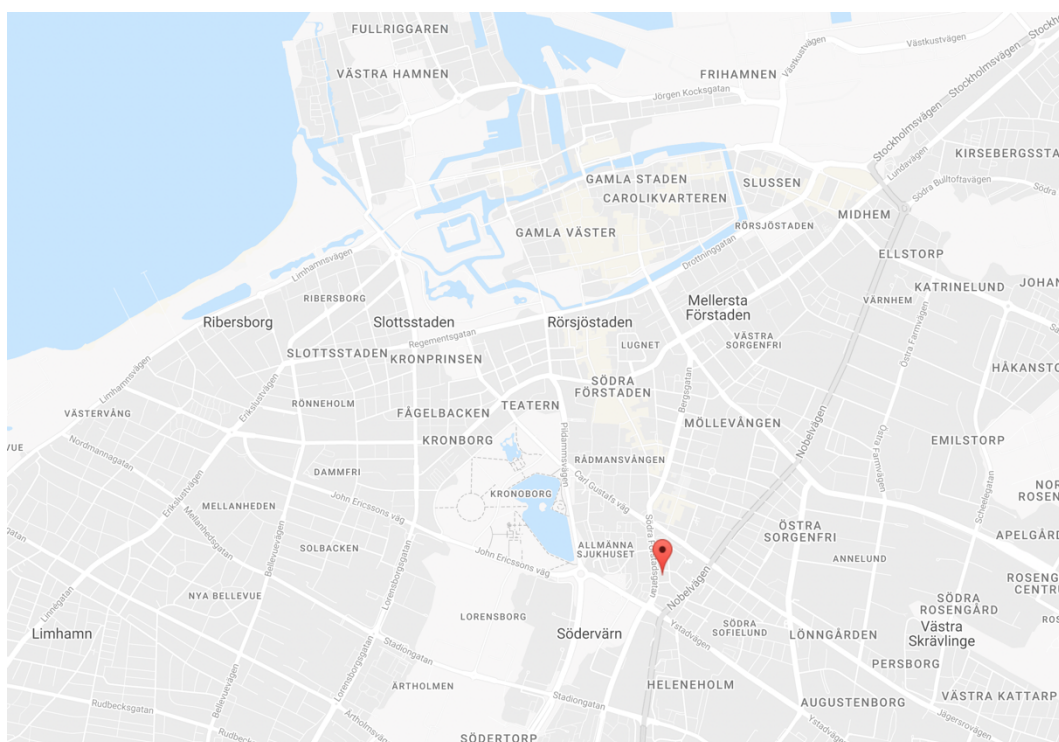
5.1.3 Friyta på tak

Rapporten *Friytor vid förskolor och skolor (2016)* hänvisar till Boverkets skrift *Gör plats för barn och unga! – En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolan och förskolans utemiljö*, där det framgår att takterrasser har en begränsad tillgänglighet i form av friyta och därav bör betraktas som en kompletterande utemiljö. Gårdar byggda på tak eller ovanpå ett garage ska friytan finnas på ett planteringsbart bjälklag vilket innebär att gården ska innehålla vegetation även om det innebär att träden får en begränsad storlek (Malmö stad, 2016).

5.2 Molnets förskola - kontext

5.2.1 Molnets förskola - lokalisering

Intill den högtfärdade Södra förstadsgatan (se karta) i Malmös innerstad ligger Molnets förskola belägen på taket av en fyravåningsbyggnad. Utöver förskolan som finns på taket, ryms i byggnaden ett parkeringshus i tre plan, kommersiella lokaler i markplan, nitton utslussningslägenheter för ensamkommande barn samt ett gym (Nord, 2014). Förskolebyggnaden är utformad i ett och ett halvt plan med ett svagt lutande tak (Nord, 2014) och parkeringshuset möjliggör att köra bil hela vägen upp till förskolan (ibid.).

Orienteringskarta Molnets förskola. Bildkälla: Ezmap.co, Hämtad: 2022-03-01

5.2.3 Förskolans uppkomst

Fastigheten uppfördes under 60-talet och har idag två ägare. Dels fastighetsbolaget *Kunskapsporten* som äger taket och därmed förskolans lokaler. Dels butikskedjan *Lidl* som äger övriga fastigheten (Nord, 2014). Förskolebyggnaden blev färdigställd i augusti år 2020.

5.2.4 Förskolans utformning

Förskolan Molnet har sex avdelningar och bedrivs i kommunal regi (Nord, 2014). Vidare har förskolan plats för 108 barn och gården är cirka 2905 kvadratmeter stor vilket ger en friyta på 27 kvadratmeter per barn. På Malmö stads hemsida beskrivs platsen ha en kreativ utemiljö där barnen *"ges möjlighet att använda sig av sin nyfikenhet, leklust samt att utveckla sitt lärande"* (Malmö stad, 2022; sid.1).

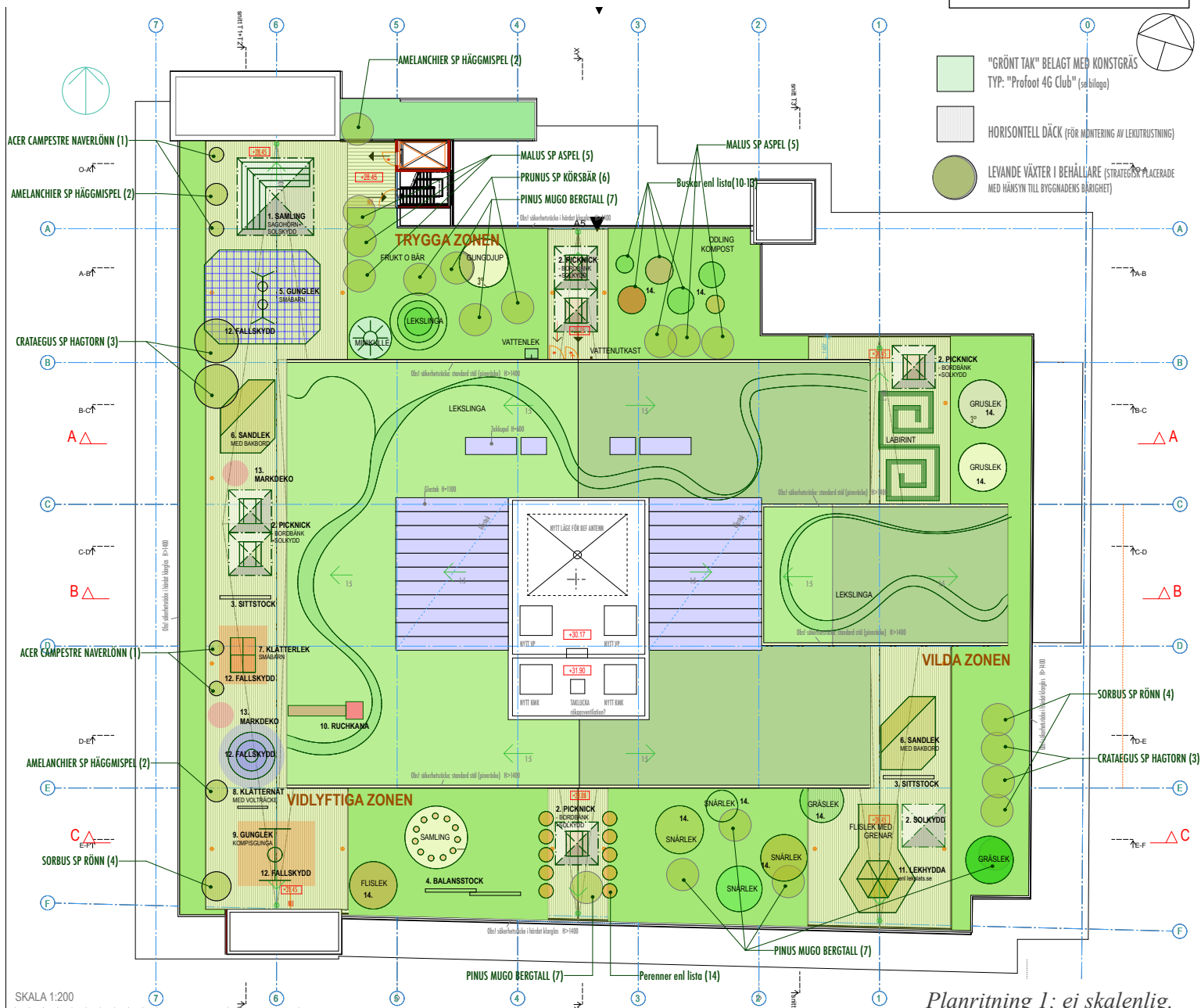

Bildkälla: Urban vision AB

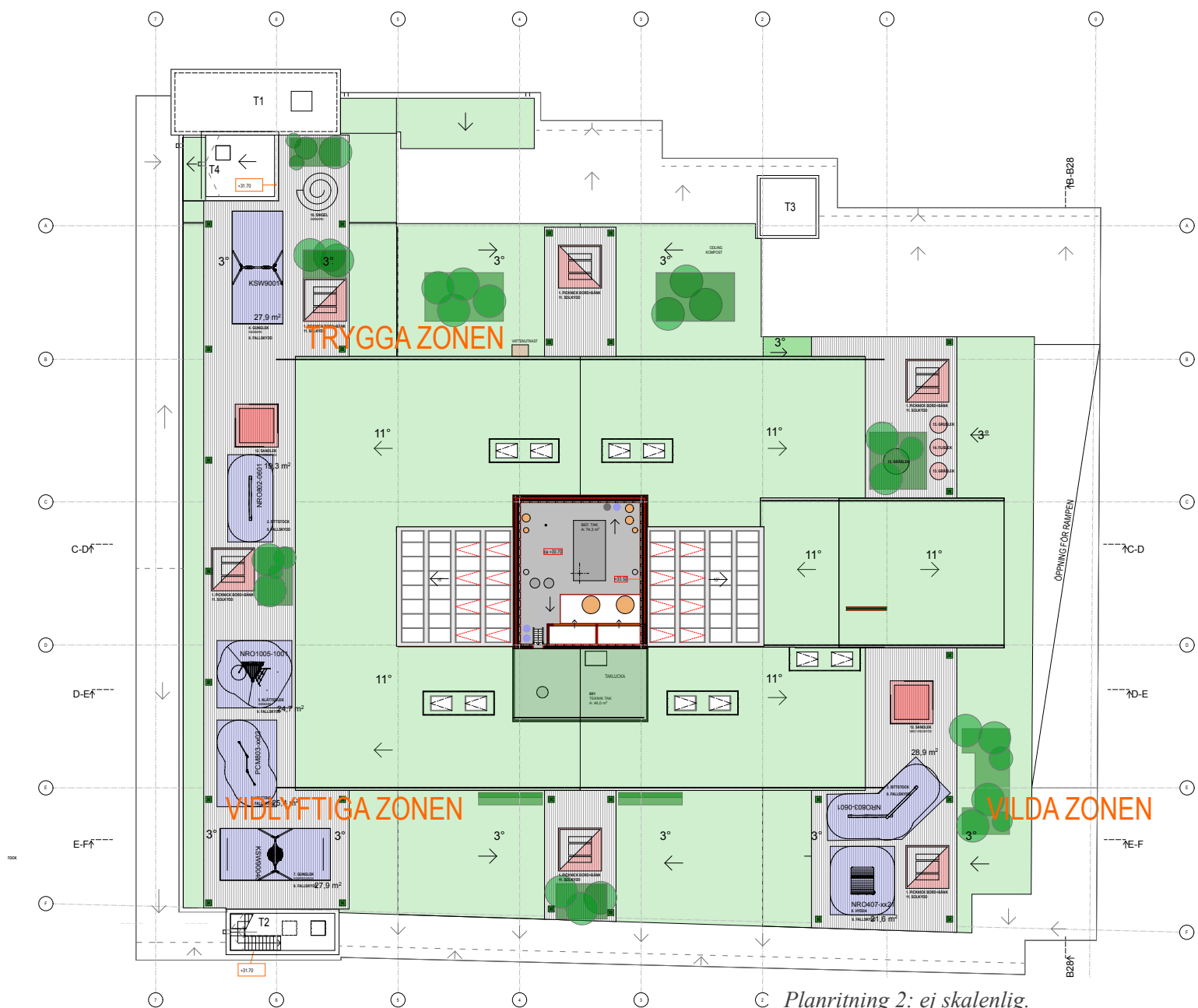
5.3 Från plan till verklighet

De två planerna nedan visar takgårdens utformning på förskolan Molnet. Den ena planen är från år 2013 och den andra från år 2019. Vid en jämförelse av de två planerna nedan, går att urskilja de förändringar som har skett under processens gång gällande takgårdens gestaltning. Mycket tycks ha försvunnit från ritningen i den senare planen. Bland annat går att utläsa objekt och situationer som benämns som "rutschkana", "labyrint", "gruslek", "flislek", "lekslinga", "gräslek", "snårlek", "minikulle", "balansstock", och en stor del av växtligheten som från början var inplanerad inte finns med i den senare planen. Vidare går även att se att sandlådorna har minskat i storlek sett till de ursprungliga planen.

Plan år 2013-02-22

Planritning 1: ej skalenlig.
Bildkälla: Urban vision AB.

Planritning 2: ej skalenlig.
Bildkälla: Förskoleförvaltningen, Malmö stad.

Bild 1: Vy mot taket (foto av förf.)

Bild 2: Vy mot den "Vidlyftiga zonen" (foto av förf.)

Bild 3: Vy mot planteringsbädd (foto av förf.)

Bild 4: Vy intill den Vilda zonen (foto av förf.)

Bild 5: Vy mot den "Vilda zonen" (foto av förf.)

Bild 6: foto av leca.se ©

5.3.1 Platsanalys genom lekvärdesfaktorn

Verktöget *Lekvärdesfaktor* användes vid undersökningen av takgården. I tabellen nedan presenteras bedömningen av lekvärdefaktorns respektive kategorier.

FAKTOR	POÄNG	MOTIVERING
1: FRIYTA	0	Den totala friytan enligt siffror från Förskoleförvaltningen är 2905 kvm vilket ger en friyta på 27 kvadratmeter per barn. Storleken på gården är acceptabel enligt mätverktyget lekvärdefaktor eftersom ytan enbart är 3 kvm under vad Malmö stad förordar.
2: ZONERING	0	På planritningen har gården delats in i de tre zonerna som <i>Lekvärdefaktorn</i> efterfrågar. <i>Den vidlyftiga zonen</i> består av tre lekredskap: gunga, balansgång och en klätterställning. <i>Den vilda zonen</i> innehåller en upphöjd plantering med några mindre träd och buskar och <i>den trygga zonen</i> intill husfasaden består av ett trädäck och två planteringsbäddar. Gården hade egenskaper av några av dessa aspekter men särskilt den vilda zonen var bristande då <i>lekvärdefaktorn</i> efterfrågar att " <i>minst en tredjedel av friytan bör kunna räknas till den vilda zonen</i> " (Malmö stad, 2016), vilket inte var fallet här.
3: VEGETATION OCH TOPOGRAFI	0	Vegetationen bestod främst av mindre träd och buskar i de upphöjda planteringsbäddarna. Växtligheten upplevdes vidare mer som ett dekorativt inslag på takgården än som lekbar vegetation. Samtliga lektyor låg exponerade för sol med möjlighet till att sätta upp ett vindsegel på några platser. Skuggande vegetation saknades helt. Topografin utgjordes av det lutande taket, vilket verkade vara uppskattat av barnen under platsbesöket.
4: TILLGÄNGLIGHET	+1	Det är möjligt att röra sig runt hela byggnaden och röra sig mellan de olika zonerna på egen hand. Ytorna kring taket har svaga lutningar men är förhållandevis platta och lättframkomliga.
5: LEKUTRUSTNING	0	Lekutrustningen stod placerad inom inramade ytor för lek men samtidigt upplevdes det lutande taket som en mer integrerad lektya på platsen.

6: OMVÄRLDSFÖRSTÅELSE	0	Det naturliga inslaget på gården var begränsad och den största delen av gården saknade möjlighet att påverka. Eftersom gården är avskärmad från omgivande stadslandskap gjorde att aspekten <i>att följa årstidsväxlingarna</i> var begränsat till gårdens respektive planeringsytor.
7: SAMPEL INNE / UTE	0	Från kapprummet fanns möjlighet till att ta sig ut på en mindre terrass som var placerad på en lägre höjd än takgården. Att ta sig ut till takgården krävde att åka upp med hiss eller ta trappan upp. Ett unikt inslag på förskolan var vad man kallade för <i>gröna rum</i> . Vilket var två rum i förskolans lokaler med stora glastak.
TOTALT:	1	

Sammanfattning lekvärdesfaktorn och platsbesök:

Markmaterialen på förskolegården består främst av konstgräs, gummigranulat, och trä. Det konstgjorda materialet dominerade uttrycket under platsbesöket. Platsen upplevdes även väldigt öppen och lättöverskådlig. Vegetationen var sparsam och fanns lokaliserad i några upphöjda planteringsbäddar. Från platsbesöket tyckes flera aspekter saknas sett till lekvärdefaktorn kriterier. Resultatet av bedömningen efter lekvärdesfaktorn gav *1 poäng*, vilket talar för att takgården är undermålig sett till de kvaliteter lekvärdesfaktorn frågar efter.

5.3.2 Molnets förskola – möjligheter och hinder

I uppsatsens följande del varvas empiri och teori.

○ **Konkurrensen om mark skapar takförskolor**

Vid samtliga intervjuer diskuterades möjligheter och begränsningarna att använda tak som utemiljö för barn. *Respondent 1*, landskapsarkitekt på stadsbyggnadskontoret, och *Respondent 2*, arkitekten som ritat förskolan, menade liksom Malmö stad (2018) att det råder ett högt tryck på förskoleplatser i centrala lägen av staden. I Malmö stad är kravet på fria 30 kvadratmeter per barn (Malmö, 2018). Detta gör att det med gällande normer kring fria inte alltid finns plats till att bygga förskolor med tillräckligt stora utrymmen i stadskärnan (*Respondent 2*). I intervju med *Respondent 1* framgick dock att takförskolor i Malmö inte är en strategi som förordas av staden men att det ibland är den enda lösningen som bedöms rimliga i nya projekt. Hon betonade vidare att marken ska räcka till många olika saker och då kan förskolegårdar på tak i vissa fall vara ett alternativ när det inte finns utrymme på markplan. På frågan om *I vilka fall förskolegårdar på tak är en bättre lösning än på mark* svarade *Respondent 1* att det sällan är bättre och att det exempelvis kan vara i de fall man kommit långt i planeringen av ett kvarter och ytorna på markplan inte räcker till för att hushålla en förskolebyggnad.

○ **Förskola på tak – vad vinner barnen?**

Flera av de positiva aspekterna med takförskolor som lyftes av respondenterna var värden som inte direkt var kopplade till värden för barn. Exempelvis betonade både *Respondent 1* och *3* att fördelar med takförskolor är att inga obehöriga kan ta sig dit vilket gör att förskolan får ha sina saker ifred och nedskräpning kan undvikas. *Respondent 3* menade vidare att nedskräpning är ett vanligt problem på andra förskolor i markplan. Ur säkerhetsaspekt är det viktigt då takförskolor hindrar människor att släpa dit brännbart material vilket förekommer på förskolor i markplan och kan utgöra en säkerhetsrisk (*Respondent 3*). Annat som förekommer på förskolor i markplan är droghandel och ”knarkgömmor” på förskolegårdarna menade *Respondenten* vilket också undviks här. Därför menade hen att takförskolor fungerar bättre ur en säkerhetsaspekt. Samtliga respondenter betonade även att luften är renare en bit upp vilket gör att takförskolorna generellt sett har tillgång till renare luft. Förskolor på markplan tenderar i stadsmiljö att utgöras av mer avgasrika miljöer än vad det är på tak (*Respondent 2*). Några av dessa aspekter kan härledas till fördelar för barn men ingen aspekt av ovan nämnda handlar om direkta argument till varför

takförskolor är bra för barn. Utöver renare luft, att förskolan kan ha sina saker ifred och att skadegörelse undviks på takförskolegårdar kunde *Respondent 1* inte komma på någon mer positiv aspekt av att ha förskolegårdar på tak utan betonade istället de svårigheter som följer med takgårdar:

”...sen tar det väl nästan slut med de positiva aspekterna (...) sen blir det ju blåsigare, både varmare och kallare alltså och växligheten är svårt att få till (...). I nästan alla projekt underskattar man att göra tillräckligt bra växtbäddar” – Respondent 1.

○ **Väderförhållanden på tak**

Det *Respondent 1* betonar i citatet kan ha en tydlig koppling till Brandi-hansens undersökning av takförskolor i Köpenhamn där vinden upplevdes vara ett av de största bekymret med de takförskolor som undersöktes (Brandi-hansen, 2015). På förskolan Molnet hade olika slags vindskyddande åtgärder varit nödvändiga att planera in (*Respondent 2*). *Respondenten* nämnde en hög glasvägg runt gården och andra typer av avskärmningar såsom pergola. Det utsatta läget på taket gör det också svårt för växterna att klara sig (*Respondent 1+2*).

○ **Möjlighet till platsskapande och tillgången till *löst material***

Möjligheten att ha stora ytor med lösa markmaterial såsom bark, sand och grus på tak är begränsade. Dels eftersom takgårdar är vindutsatta (*Respondent 1*) och dels eftersom det är en skötsel och därmed en kostnadsfråga (*Respondent 3*). Detta kan kopplas till Brandi-hansens undersökning där många förskolor valde bort sand som lekmaterial (Olsson & Lenninger, 2015). Liksom flera av de takgårdar som Brandi-hansen undersökte dominerade också det konstgjorda materialet på Molnets förskola. Det är svårt att komma runt menade *Respondent 1*. I jämförelsen mellan de planritningar som undersöktes i denna studie bekräftas likväl detta. Den ursprungliga planen hade att betydligt större ytor med *löst material* och växtlighet inplanerat som på den senare planen delvis har försvunnit. Exempelvis är sandlådorna betydligt mindre än vad som var tänkt när projektet initierades. Att byta ut sand är ett bekymmer med takförskolor (*Respondent 3*) men just i fallet Molnet hade det varit enklare eftersom parkeringshuset möjliggör att det går att köra bil upp till förskolan och då är det endast *”den sista biten som skottkärra behöver användas”* (*Respondent 3*). Hen menade att på en annan takförskola i Malmö har de varit tvungna att stänga av vägarna omkring förskolan för att med lyftkran

bära upp sanden (*Respondent 3*). På förskolan Molnet noterades att de två sandlådor som fanns till förfogande för barnen var där flera barn samlades. Att Molnets förskola hade en avsaknad på det *lösa materialet* kan kopplas till Grahn et al (1997), Mårtenssons (2004) och Norén-Björns (1977) forskning som visar på hur viktig det är i barnens lek, sociala samspel och möjlighet till att påverka sin egna miljö. Resonemanget kan också knyta an till Boldemann (2013) som vidare menade att en för tillrättalagd plats där möjligheterna att forma sin miljö är begränsad även kan påverka barns möjlighet att röra sig fritt och testa sina gränser. Vidare menade *Respondent 3* att Molnets förskola upplevs "*fräsch och har bra material*" och syftade till gummimattorna, konstgräset och lekredskapen på taket. Detta kan tolkas utifrån det Lenninger och Olsson diskuterar (2006), om den skilda uppfattningen som vuxna respektive barn kan ha på vad som är viktiga värden i en miljö. Där den vuxne uppskattar det som är prydligt samtidigt som barn snarare ser värden i aspekter som vad det finns *att göra* på en plats.

○ **Naturkontakten och den fria leken**

Vid samtliga intervjuer problematiserades svårigheten att få till vegetationen på takförskolan Molnet. Taklandskapet ställer andra krav på växtligheten. Tekniskt sätt, är det möjligt att skapa goda förutsättningar för växtlighet men det är ekonomiskt kostsamt eftersom det kräver ett kraftigt bjälklag som sällan påkostas i projekt likt detta (*Respondent 1*). Dessutom innebär ett kraftigare bjälklag även mer betong vilket miljömässigt inte är helt hållbart (*Respondent 1*). Hur kraftigt bjälklaget är avgöra alltså vilka växter som klarar sig (*Respondent 1*). Ursprungsidén för gestaltningen av taket på Molnets förskola var att taket skulle vara beklätt i riktigt gräs men i slutändan blev det konstgräs då det framkom i beräkningarna att taket konstruktionsmässigt inte hade klarat lasten (*Respondent 2*). Hen förklarade vidare att det konstgräs som valdes dock inte innehöll några mikroplatser. Växtbäddarna på Molnets förskola var vidare tvunget att anpassas efter huskonstruktionen (*Respondent 1+2*). Där det fanns bärande pelare skulle träden stå. *Respondent 1* betonar att det kanske inte var där växtligheten behövdes som mest medan *Respondent 2* antydde att tanken var att träden skulle stå ovanför pelarna men i slutändan hade entreprenören frångått planen och gjort på ett annat sätt. Den ursprungliga tanken var även att det skulle finnas mindre träd intill glasväggen som omger gården (*Respondent 1*) men eftersom hon såg en fara i att barnen då skulle kunna klättra upp och ramla ner över räcket godkändes det inte i och med bygglovsgranskningen (*Respondent 1*).

Svårigheterna resulterade i att växtligheten idag är begränsad på Molnets förskola. Mycket av växtligheten som från början var inplanerad finns idag inte på taket (*Respondent 1+2*). I en jämförelse mellan de olika planritningarna går det också att utläsa detta. Resultatet för lekvärdesfaktorn visade vidare på bristen på lekbar vegetation. Då den vegetation som finns till förfogande på takgården snarare har ett dekorativt värde. Detta kan sättas i relation till Grahns et al. (1997):s, Mårtenssons (2013) och Boldemanns (2013) forskning som betonade vikten av naturliga inslag i barns närmiljö och att allt för tillrättalagda platser kan hämma den fria leken (Grahns et al, 1997; Boldemann, 2013).

- **Topografin och ytan**

Takets lutningar på förskolan Molnet utgör topografin. *Respondent 2* menade att hen hade försökt skapa en mer ”unik och roligare miljö för barnen”, genom att variera takets lutningar. Under platsbesöket tycktes taktopografin vara ett uppskattat element hos barnen. En varierad topografi i utemiljön var även något som både Mårtensson (2004) och Grahns et al. (1997) betonade betydelsen av. Ur den aspekten kan Molnets taktopografi förstås som något som uppmuntrar barnen till lek. Något som var återkommande under intervjun med *Respondent 2* var de normrelaterade frågor som hen menade försvårade projektet. Exempelvis lyftes normen kring friyta som enligt Malmö stads riktlinjer bör vara 30 kvadratmeter per barn, och att det var svårt att uppnå i projektet men att ekvationen slutligen hade gått ihop.

- **Tekniska svårigheter**

En annan svårighet med förskolegårdar på tak är att förankringsmöjligheterna skiljer sig åt (*Respondent 3*). Taket begränsar vad som kan vara möjligt att förankra eller inte, gällande lekredskap och annat.

”Vi ville ta dit en markisförankring men det fick vi inte ta dit eftersom den var för tung, vilket gjorde att vi fick ha vanliga segel istället.” – *Respondent 3*

- **Lekvärdesfaktorn**

Både *Respondent 1 och 2* menade att det fanns en del svårigheter med Malmö stads mätverktyg för lekvärde. Det råder delade meningar kring lekvärdefaktorn som verktyg. Båda respondenterna menade vidare att ambitionen är bra men de lyfte några saker som ansågs mindre bra. Det hade

underlättat om verktyget var mer konkret menade *Respondent 2* medan svårigheten att sätta en siffra på lekvärdet betonades av *Respondent 1*. *Respondent 2* menade vidare att verktyget tolkas väldigt subjektivt vilket han ansåg problematiskt. Det kan kopplas till Kylin och Bodelius (2015) som diskuterade utmaningen med att mäta mjuka värden såsom lekvärde och svårigheten med att sätta en siffra på något som är en kvalitativ aspekt.

Sammanfattningsvis menade *Respondent 1* att vegetationen och att forma en levande miljö på taket var de svårigheter som var svårast att få till i projektet. ”...att miljön inte skulle bli för steril kom på tal flera gånger”.
- *Respondent 1*.

AVSNITT VI

SLUTSATSER

I detta kapitel presenteras uppsatsens slutsatser i punktform efter uppsatsens frågeställning.

6.1 Slutsatser

Vilka lärdomar kan förskolegården Molnet ge gällande barns utomhusmiljöer på tak?

- Att skapa goda utemiljöer för barn på tak är komplext och kräver både resurser och kunskap.
- Flera aspekter i utemiljön som forskning pekar på är bra för barn är svårt att få till på tak. På Molnets förskola visade det sig främst vara vegetation, det lösa materialet och tillräckligt stor yta för lek.
- Viktiga element i barns utemiljö som med säkerhet hade fungerat på markplan fungerar inte med samma säkerhet på tak.
- Positiva aspekter kopplade till takförskolor rör inte nyttor som är bra för barn specifikt utan handlar mer om funktionsmässiga fördelar.
- Sett till de planritningar som finns över förskolegården Molnet går att se att mycket av vad som varit inplanerat från början inte finns med i den slutliga planen. *Barnperspektivet* syns således i det första utkastet men har minskat till följd av svårigheter som uppstod under processens gång.
- Faktorer som försvårar att skapa goda utemiljöer på tak är bland annat: väderförhållanden, säkerhetsaspekter, hur tjockt bjälklaget är, underhålls- och ekonomiska aspekter.
- Hur kraftigt bjälklaget är sätter förutsättningar för gestaltningen på tak.
- Taket begränsar dels vilket markmaterial som kan användas och dels vilka lekredskap som kan användas och växtligheten behöver anpassas efter huskonstruktionen.

AVSNITT VII DISKUSSION

I detta kapitel presenteras uppsatsens diskussion, metoddiskussion och förslag till fortsatt forskning.

7.1 Avslutande diskussion

Uppsatsens syfte har varit att förstå och sprida kunskap om barns utemiljöer på tak och vidare att förstå möjligheter och hinder med att placera barns utemiljöer på tak. Detta har gjorts genom att studera takförskolan Molnet genom ett *barnperspektiv*. Det kan utifrån studiens resultat konstateras att flera aspekter som forskning visar på är viktiga i barns utemiljöer är svåra att genomföra på tak. Detta visar takgården Molnet på.

I planeringsprocessen med Molnets förskola tycks ambitionen om att skapa en god utemiljö för barn funnits där från början. Flera delar av förslaget har dock i slutändan inte realiserats vilket har gjort att kvaliteter som ursprungligen var tänkta att finnas i barnens utemiljö har försumrats. Med andra ord kan det förstås som att *barnperspektivet* har minskat under processens gång. Detta eftersom taklandskapet skiljer sig från markplan i olika avseenden och kräver att fler aspekter måste tas i beaktning vilket försvårar utformandet av takgården. På Molnets förskola var de tvungna att kompromissa bort sand, lekredskap, buskar med mera vilka utgör centrala delar i barns utemiljö. Frågan är hur takgården påverkar barnens fysiska och psykiska välmående när viktiga delar i deras utemiljöer kompromissas bort. Vilken kvalitet på lekmiljöer som taklandskapet kan erbjuda barn bör därför diskuteras.

Att barnkonventionen blivit svensk lag tyder på att frågor rörande barns rättigheter har blivit viktigare men ändå tycks många av de miljöer som idag planeras inte vara förenliga med vad vi idag vet är bra för barn (Cele, 2014; Jungmark, 2021). Marken är dyrbar och eftersom barns platser inte genererar ekonomisk vinning på samma sätt som exempelvis bostäder så är det deras utemiljöer det tummas på visar forskning (Saccotelli et al., 2019; Jansson et al., 2021; Kylin & Bodelius 2015). Förskolegårdar på tak anses i vissa fall vara den bästa lösningen på platsbristen och att just barns utemiljöer hamnar på tak kan således vara ett uttryck för att vi inte tar barns behov på allvar och att barn nedprioriteras i planeringsprocesser. Det som under -50, -60 och -70 talet sågs som en självklarhet, barns rätt till kvalitativa utemiljöer är idag inte lika självklart. I Plan- och bygglagen finns inte några anvisningar på kvalitativt innehåll eller gestaltning vilket möjliggör att en friyta "*lämplig för lek*" kan översättas till verkligheten på många olika sätt. Detta tillåter ytterligare att barns rätt i planeringen kan ställas mot andra, inte sällan, ekonomiska intressen (Kylin & Bodelius, 2015). Samtidigt är barns intressen i och med lagen om barnkonventionen inte längre ett intresse bland andra, utan barn har

grundläggande rättigheter som ska beaktas inom planeringen (Jungmark, 2021).

En annan aspekt på varför barns utemiljöer nedprioriteras kan tolkas utifrån vad Kylin och Bodelius (2015) skriver om. Att värden som inte är mätbara, såsom *lekvärde*, riskerar att falla mellan stolarna eftersom det finns en svårighet i planeringskontexter att hantera mjuka värden. Även om Malmö stads *lekvärdefaktor* är ett försök till att säkra goda utemiljöer för barn genom att kvantifiera lekvärde, så visar studiens resultat att också det är öppet för tolkning. Vad man exempelvis väljer att fylla begreppet *vild zon* med kan skilja sig. Är zonen en vild zon bara för att den benämns så på planen?

Trots Malmö stads (2018) uttalade ambition om barnperspektivet och säkerställandet av goda utemiljöer för barn, visar takgården exempel på svårigheten med att implementera barnperspektivet i planeringen. Att skapa kvalitativa utemiljöer för barn har genom litteraturstudien visat sig vara komplext, men desto svårare är det att genomföra på tak.

7.2 Metoddiskussion

Inom exempelstudien användes olika insamlingstekniker för att samla in det empiriska materialet. Genom intervjuer, platsanalys, litteraturstudie och dokumentstudie undersöktes studiens frågeställning och syfte. En fallstudie (här exempelstudie) gör det svårt att dra generella slutsatser i en större bredd gällande det enskilda fallet, men kan öppna upp för en förståelse för fenomenet (Yin, 2014). Beträffande studiens objekt d.v.s Molnets förskola gäller detta också. Molnets förskola svarar inte mot hur alla takförskolor ser ut. Dock kan några generella insikter kring takförskolor påvisas utifrån fallet Molnet.

I denna studie har vidare ett *barnperspektiv* tillämpats för att få en förståelse för hur väl takgården fungerar för barn. Ur ett barnperspektivet kan viktiga aspekter synliggöras men lämnar andra perspektiv på fenomenet obehandlat. Något som inte föll inom ramen för denna studie är *barns perspektiv*. Vilket skulle kunna vara ett sätt att få en förståelse för hur väl takgården fungerar enligt barnens egna erfarenheter.

Platsbesöket som genomfördes i studien varade enbart i cirka 30 minuter varför observationer som gjordes av platsen inte ge en heltäckande bild för hur barnen nyttjar takgården generellt. Hade jag haft möjlighet att vara på platsen en längre tid hade det kanske genererat andra upptäckter.

Eftersom kunskapsunderlaget för hur specifikt takgårdar fungerar som barns utemiljöer är bristande inom forskningen så har studien sökt kartlägga de aspekter som är viktiga för barn i deras utemiljö i ett mer generellt plan. Vidare jämföra forskningsunderlaget för barns utemiljöer mot hur takgården ser ut på Molnets förskola. Detta kan ha begränsat studiens möjlighet att besvara frågeställningen.

Intervjustudierna genomfördes av tre inblandade aktörer i planeringen av förskolan Molnet. Således ingick i studien tre perspektiv på utformandet av förskolan, vilket har varit värdefull information. Att komplettera intervjuerna med pedagogernas syn på förskolemiljön hade varit givande för att få ytterligare ett perspektiv belyst.

Till hjälp för att analysera takgården använde jag mig av Malmö stads *lekvärdesfaktor*. Metoden gav en förståelse för platsen ur ett barnperspektiv varför analysmetoden nyttjades. Att analysera takgården genom analysmetoden skedde dock inte helt okomplicerat. Det upplevdes, som tidigare diskuterat, som en

svårighet att sätta ett värde i form av en siffra på något som kan räknas till vad man kallar mjuka värden. Vilket gör att bedömningen färgas av vem som genomför analysen. Detta är även tydligt då mitt resultat skiljer sig från bygglovsgranskarens resultat, med tanke på att bygglov beviljades för förskolan.

7. 3 Vidare forskning

Förslag till vidare forskning är att undersöka andra takförskolor och huruvida barnperspektivet implementerats där. För att få en mer nyanserad bild av fenomenet hade även observationsstudier av takgården kunnat vara en alternativ metod att använda. En intervjustudie av pedagogernas erfarenheter kring takgården på Molnets förskola hade också varit värdefullt att få ta del av. Barnen är experter på sin närmiljö. Ytterligare ett angreppssätt hade därför kunnat vara att intervjua barnen för att få en djupare insyn i hur väl takgården fungerar.

Referenser

Boldemann, C. (2013). Hur utemiljöer påverkar förskolebarns fysiska aktivitet och solexponering i olika landskap och klimat. Socialmedicinsk tidskrift. Socialmedicinsk tidskrift. Vol. 90, No. 4.

Boverket. (2000). Unga är också medborgare – Om barns och ungdomars inflytande i planeringen. Malmö: Daleke Grafiska AB.

Boverket (2015a). Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö. Karlskrona: Boverket och Movium.

Boverket (2015b). Barns och ungas utemiljö - en europeisk utblick: planering av förskole- och skolmiljöer i Norden, England och Frankrike. Rapport 2015:30. Karlskrona: Boverket.

Boverket. (2016). Rätt tätt - en idéskrift om förtätning av städer och orter. Karlskrona, Elanders.

Boverket, Form/Design Center & Movium (2019). LEK!: Design för lek i staden. Malmö: Form/Design Center.

Boverket (2021) . Nationell kartläggning visar att skolgårdarna krymper. Tillgänglig: <https://www.boverket.se/sv/samhallsplanering/stadsutveckling/barns-och-ungas-utemiljo/nationell-kartlaggning-visar-att-skolgardarna-krymper/>. [2022-03-10]

Borås tidning (2015). Förskola på taket kan lösa bristen på platser. Tillgänglig: <https://www.bt.se/boras/forskola-pa-taket-kan-losa-bristen-pa-platser/> [2022-03-10]

Brandi-Hansen, S. (2015). Arbejdsliv og hverdagsliv i nybyggede og nyrenoverede daginstitutioner. FOA, København, nätpublikation 2015.

Carlgren M. (2020). Här byggs Eskilstunas första skolgård på tak. (2020). *Barn i staden*. [Radioprogram] Sveriges Radio, P4, 11 februari.

Tillgänglig: <https://sverigesradio.se/artikel/7402356> [2022-02-08]

Cele, S. & van der Burgt, D. (2014). Barnen och stadsrummet – relationer mellan kompetens, ålder och delaktighet. *Sociologisk Forskning*.

Cele, S. (2015). Childhood in a neoliberal utopia: Planning rhetoric and parental conceptions in contemporary Stockholm. *Geografiska Annaler: Series B, Human Geography*.

Edsjö E., Friman H., Kugelberg C., Schibbye K., (2018). *Chanser till lek för barn krymper i nya områden*. Tillgänglig: <https://www.svd.se/chanser-till-lek-for-barn-krymper-i-nya-omraden>. [2022-03-10]

Faskunger, J. (2007) Den byggda miljöns påverkan på fysisk aktivitet. Stockholm: Statens folkhälsoinstitut.

Golrang, E., Näsman, L.(2015). Samutnyttjande i praktiken - uppdrag inom Levande Malmö och Plan för samhällsservicens markbehov i Malmö. Malmö stad. Tillgänglig: <http://hallbarstad.se/hallbartmalmo/samutnyttjande-for-ett-hallbart-malmo/> [2022-01-26]

Grahn, P., Mårtensson, F. Lindblad, B; Nilsson, P; Ekman, A. (red.) (1997). Ute på dagis. Hur använder barn daghemsgården? Utformning av 31 daghemsgården.

Gray, P. (2011). The Decline of Play and the Rise of Psychopathology in Children and Adolescents. *American Journal of Play*.

Herrington, S. och Lesmeister, C. (2006) The design of landscapes at child-care centres: Seven Cs”. *Landscape Research* 31.

Heick, P. (2018) Förskola på taket när Stockholm växer på höjden. SVT Nyheter. Tillgänglig: <https://www.svt.se/nyheter/lokalt/stockholm/allt-vanligare-att-bygga-pa-taken-i-stockholm>. [2022-02-08]

Jungmark L., (2021) Barn plats lek stad – Strategier för barnvänlig stadsplanering. SLU. Movium. Stad & Land nr. 189.

Lenninger, Anna & Olsson, Titti (2010). *Lek äger rum planering för barn och ungdomar*. Johanneshov: TPB

- Malmö stad (2018). *Översiktsplan för Malmö*. Planstrategi. Tillgänglig: [https://malmo.se/download/18.4f363e7d1766a784af162af/1610100094509/ÖVERSIKTSPLAN%20FÖR%20MALMÖ_antagen_31maj2018.låg.web b.pdf](https://malmo.se/download/18.4f363e7d1766a784af162af/1610100094509/ÖVERSIKTSPLAN%20FÖR%20MALMÖ_antagen_31maj2018.låg.web%20b.pdf)
- Malmö stad (2022), Molnets förskola. Tillgänglig: <https://malmo.se/Bo-och-leva/Utbildning-och-forskola/Forskola/Forskolor-A-O/Forskolor/M/Molnets-forskola.html> [2022-02-08]
- Mårtensson, F. (2004). Landskapet i leken – en studie av utomhuslek på förskolegården. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet
- Mårtensson, Fredrika (2013), Socialmedicinsk tidskrift. Vägledande miljödimensioner för barns utomhuslek, 90 (4).
- Nord, B. (2014). *Framtidens urbana förskolor är de som byggs på hustaken*. Stadsbyggnad, nr 2/2014. Tillgänglig: <http://stadsbyggnad.org/2014/framtidens-urbana-forskolor-ar-de-som-byggs-pa-hustaken/> [2022-03-02].
- Norén-Björn, E. (1977). *Lek, lekplatser och lekredskap: en utvecklingspsykologisk studie av barns lek på lekplatser*. Stockholm: Lekmiljörådet
- Nordström, M. (2014). Med eller utan skolgård – gör det någon skillnad? Stockholms Universitet och SLU, Alnarp
- Normann Bjarsell, E. & Kylin, M. (2014). Säkerhetsställ barnens utemiljöer!. Movium. SLU. Alnarp. Tillgänglig via Moviums hemsida: http://www.movium.slu.se/system/files/news/10678/files/movium_fakta_6_2014.pdf
- Olsson, T. & Lenninger, A. (2015) Kampen om marken placerar barnen på taket, STAD – debatt och reflexion om urbana landskap, nr 8, s. 42-47.
- Ricci Saccotelli, D., Ivansson, H., Mijanovic, J., Hallgren, R.-A. & Nordström, M. (2019). "Bättre stadsplanering när barnen inkluderas". Arkitekten. 30 januari. <https://arkitekten.se/debatt/battre-stads-157-planering-nar-barnen-inkluderas/> [2022-02-07].
- Riddarsporre, B. och Persson, S. (2010). Utbildningsvetenskap för förskolan. Stockholm: Natur & kultur.
- SCB (2019). Fler barn bor i storstäder i framtiden. Tillgänglig:

<https://www.scb.se/hitta-statistik/artiklar/2019/fler-barn-bor-i-storstader-i-framtiden/> [2022-02-08]

SKR (2018) Förskolans fysiska miljö – En kunskapsöversikt och förslag till utvärdering. Tillgänglig: <https://skr.se/download/18.45167e4317e2b341b24add5b/1642686555908/7585-643-8.pdf> [2022-03-09]

Sweco (2018). Förskolan Lotsen, Karlstad. Tillgänglig: <https://www.sweco.se/projekt/forskolan-lotsen-karlstad/> [2022-03-09]

Åkerblom, P., Artursson, K., Bergsten, P., Målqvist, M., Sallnäs Pysander, E.-L., Nyberg, G., Ekman Ladru, D., Kylin, M., Dahlman, B., Nordin, K. & Kaime-Atterhög, W. (2019). Växande städer måste ge utrymme för barnen. Svenska Dagbladet. 5 oktober. <https://www.svd.se/vaxande-stader-maste-ge-utrymme-for-barnen> [2022-02-07].

Yin, R.K. (2014). Case study research: design and methods. London: SAGE.

Bilaga 1

BAKGRUND

1: Berätta om din arbetsroll och bakgrund.

FÖRSKOLEGÅRDAR PÅ TAK

2: Hur arbetar Malmö stad med förskolegårdar på tak?

Hur många förskolor på tak finns det i Malmö?

Kommer vi se mer utav sådana förskolor i framtiden? Planeras det fler i Malmö?

3: PROBLEM / POTENTIAL

I vilka fall anser du att förskolegårdar på tak är en bättre lösning än mark?

Vilka problem löser förskolegårdar på tak? Ser du någon problematik (eller potential) med förskolegårdar på tak?

4: Anser du att det går att skapa bra utemiljöer för barn på tak? Vilka möjligheter och begränsningar finns? (Kan du ge exempel!)

5: Hur skiljer sig förutsättningar på tak jämförelsevis med mark? / Kan taggården ersätta markgården?

6: Vilka säkerhetsaspekter finns att iaktta till skillnad från förskolor på markplan?

7: Upplever du en svårighet med att tolka PBLs riktlinjer kring friyta vid bygglovsgranskning?

8: Används Malmö stads lekvärdesfaktor vid bygglovsgranskningen av förskolors utemiljöer för att bedöma kvalitetsmässiga innehållet? Om ja: hur funkar det?

9: Anser du att barnperspektivet är förenligt med dagens stadsbyggnadsideal?

MOLNETS FÖRSKOLA

10: Berätta om Molnets förskola.

Kan du berätta om arbetsprocessen med molnets förskola?

Vilka var involverade? Och varför?

11: Följdfråga: I arbetet med molnets förskola var det något problem som dök upp som ni inte förväntat er? Något särskilt ni reagerade på? Vilka var de största utmaningarna?

12: Hur skiljer sig ursprungliga iden från det faktiska slutresultatet?

13: Nyttjades Malmö stads lekvärdesfaktor vid bygglovsgranskningen av förskolan Molnet? Isåfall - vad blev resultatet?

14: Hur bedömdes friyta på Molnets förskola?

15: Vad är din syn på färdiga resultatet?

16: Har du något mer att tillägga?

Bilaga 2

BAKGRUND

1. Berätta om din arbetsroll och bakgrund.

FÖRSKOLEGÅRDAR PÅ TAK / MOLNET

2. Var förskolan Molnet ditt första projekt på tak? Eller har du ritat flera?

3. På vilket sätt skiljer sig en gestaltningsprocess för en takmiljö jämfört med en på mark?

4. Vilka möjligheter och begränsningar finns för att anlägga en bra takgård för barn?

Kan du ge exempel.

5. Hur skiljer sig förutsättningar på tak jämförelsevis med mark?

Kan tagårdar ersätta utemiljön i markplan för barn? – Vilka aspekter går man miste om eller vilka fördelar finns det?

6. I vilka fall tror du det är bättre med tagård än en markgård?

Kan du ge exempel?

7. Vilka tror du är fördelarna/nackdelarna med att ha förskolegårdar på tak?

MOLNETS FÖRSKOLA

8. Berätta om Molnets förskola.

Hur såg arbetsprocessen ut, vilka var involverade och varför? När startade det?

Gestaltningsprocessen?

9. I arbetet med Molnets förskola var det något problem som dök upp som ni inte förväntat er? Något särskilt ni reagerade på? Vilka var de största utmaningarna?

10. Fick ni ändra mycket efter bygglovgranskning?

11. Vilka säkerhetsaspekter behövdes ta hänsyn till?

12. Hur tycker du slutresultatet skiljer sig från den faktiska idén? - Vad är din syn på färdiga resultatet?

13. Har du någon tidig skiss på projektet? Hur ursprungsidén såg ut? Vad togs bort?

14. Lekvärdesfaktorn? Behövde du följa den?

15. Har du något mer att tillägga?